

САМАІДЭНТЫФІКАЦЫЯ АСОБЫ Ў ЭПІСТАЛЯРЫЯХ Л. АНДРЭЕВА І М. ГАРЭЦКАГА (ЖАНРАВА-СТЫЛЁВЫ АСПЕКТ)

Л.Я. Глазман
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

У эпістальных творах назіраюцца адметнасці ў перадачы асобнай самаідэнтыфікацыі, звязаныя перадусім з жанравымі і стыльовымі асаблівасцямі аўтабіяграфічнай прозы, сярод якіх асобнае значэнне набывае тое, што менавіта асоба наратора з'яўляецца ў такіх тэкстах цэнтральным аб'ектам пісьменніцкай увагі. Эпістальная спадчына аўтараў-сучаснікаў Леаніда Андрэева і М. Гарэцкага яскрава паказвае як агульнажанравыя, так і спецыфічныя для кожнага з аўтараў характарыстыкі самаідэнтыфікацыі асобы наратора.

Мэта даследавання – вызначыць характэрныя рысы самаідэнтыфікацыі асобы наратора ў эпістальных Л. Андрэева і М. Гарэцкага, абумоўленыя жанрава-стыльовымі асаблівасцямі.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследчыцкай увагі з'яўляюцца лісты Л. Андрэева М. Горкаму (1899–1916), лісты М. Гарэцкага Я.Ф. Карскаму (1921, 1923, 1927) і Л.У. Гарэцкай (1930–1936). Падчас аналізу выкарыстоўваюцца культурна-гістарычны і параўнальна-тыпалагічны метады даследавання.

Вынікі і іх абмеркаванне. Як адзначае В. Стральцова, у эпістальным жанры “аб'ект разгляду супадае з суб'ектам” [3, с. 28]. Атрымліваецца, што ў эпістальных раскрываецца найбольш непасрэдна перажываемы асабісты вопыт аўтара, які ўяўляе сабой іншы ўзровень рэфлексіі, чым ва ўласна мастацкім творы. Акрамя таго, маюць значэнне адрасатнасць эпістальнага, яго “сюжэтная незададзенасць” [3, с. 25], паколькі наяўнасць канкрэтнага суразмоўцы надае яшчэ большай, абумоўленай жанрам, спецыфічнасці ў перадачы самаідэнтыфікацыі асобы наратора, у адрозненне ад іншых аўтабіяграфічных формаў (дзённіка, занатовак, аўтабіяграфіі) і тэкстаў мастацкай прозы, абстрагаваных ад канкрэтнага чытача.

Агульныя, падпарадкаваныя жанравым асаблівасцям, рысы ў раскрыцці самаідэнтыфікацыі асобы наратора ў эпістальных маюць у лістах кожнага з даследуемых аўтараў свае інварыянтныя характарыстыкі. Лісты М. Гарэцкага вельмі інфарматыўныя, ёмкія. Строгі дакументалізм, уласцівы яго мастацкім творам, яскрава праяўляецца і ў ліставанні. Усе сродкі апісання характару і свядомасці наратора абмяжоўваюцца стрыманымі заўвагамі і кароткімі эмацыянальнымі водгукамі кшталту: “Вельмі балюча, міласцівы пане акадэмік, прызвычайца к думцы, што час ідзе, а замест светлай творчасці з шырокім размахам сілы марнуюцца нет ведама на што” [1, с. 400–401]. Амаль адна толькі кароткая заўвага, якая выяўляе наратарскі эмацыянальны і маральны стан у “справаздачным” па культурна-асветніцкіх справах у краіне лісце да Я.Ф. Карскага ад 26 верасня 1921 г. Тое ж бачым у лістах да жонкі. Надзвычай рэдка дазваляе сабе пісьменнік выказаць набалелае. Канешне, гэтая сціпласць была часткова абумоўлена неагчымаю пра многае гаварыць у тых гістарычных варунках, у якія трапіў Гарэцкі. Але галоўная прычына ўсё-ткі знаходзіцца ў характары аўтара і таксама ў асаблівасцях яго літаратурнага таленту. Тыя слоўныя стрыманасць і дакументальнасць, якімі характарызуецца мастацкія творы пісьменніка, і якія выяўляюць здольнасць аўтара адной трапнай дэталлю вельмі многа эмацыянальна перадаць, праяўляюцца і ў лістах Гарэцкага. Менавіта гэтыя рысы найлепш перадаюць чытачу пачуцці і стан наратора. Напрыклад, у лістах з Вяткі праз вырашэнне звычайных побытавых праблем, праз кароткія паведамленні пра тое, што “здароў” або нібыта трывіяльнае “цалую моцна” ў канцы лістоў, настолькі выразна перадаецца эмацыянальная напружанасць наратора, што іншых слоў увогуле не патрабуецца. Што ўжо казаць пра гэтае ж “здароў” у запісках з Лукішскай турмы.

Акрамя таго, цікавай нараталагічнай стратэгіяй з'яўляецца ў лістах Гарэцкага напісанне вельмі істотнага, якое неяк незаўважна паміж доўгімі радкамі, прывесчанымі паўсядзённым, побытавым справам. Так, у лісце з Вяткі зусім не адразу кідаецца ў вочы напісаная паміж падрабязнымі паведамленнямі пра плату за кватэру і дэмісезоннае паліто фраза: “Наогул, я прашу цябе глядзець на нашы адносіны так, што я цябе абсалютна нічым і не ў чым не звязваю. Ніякага незадавалення з майго боку не будзе” [1, с. 407]. Гэтыя сціплыя шчырасць, натуральнасць адносінаў вельмі добра паказваюць, наколькі маральна моцным, мужным чалавекам быў наратар.

Зусім іншую сітуацыю назіраем у эпісталярных Л. Андрэева. Наратарская самаідэнтыфікацыя ў іх становіцца выразным і самадастатковым аб'ектам для самааналізу. Наратар схільны падрабязна і эмацыянальна ў дэталі тлумачыць суразмоўцы ўсе адценні ўласных думак і матывы ўчынкаў. Наратар паказваецца як дасціпны чалавек, схільны да самарэфлексіі і самакрытыкі. Часам гэтая самакрытыка выклікана імкненнем паказаць сябе ў лепшым свеце як перад самім сабой, так і перад адрастам. Але можна сцвярджаць, што значны ўплыў на характар самаідэнтыфікацыі асобы наратара зрабілі асаблівасці мастацкага таленту Л. Андрэева. Бо такі падыход да асобы ўвогуле характарызуе творчы метады пісьменніка. Падчас уважлівага прачытання эпісталярных тэкстаў можна заўважыць, як сам аўтар пільна сочыць за ўласнымі пераходамі думак і зменаў настрою. Ён ужывае розныя экспрэсіўныя сродкі (больш за тое, сяброўскае ліставанне з Горкім суправаджаюць малюнкi), уступае ў моўныя гульні з суразмоўцам, пафас яго лістоў пераважна іранічны: “Со свойственной мне гениальной проницательностью я решил, что ты меня за что-то ненавидишь. Ломаю голову, за что, но не придумаю!” [2, с. 204]. Або: “У меня всегда было смутное подозрение, что этот противный г-н в лаковых сапогах, который так часто говорит о своем я, - не есть я” [2, с. 174]. Такім чынам, эпісталярый Андрэева каштоўны не столькі біяграфічным, колькі мастацкім складнікам. Андрэеў часта настолькі абстрагуецца ад уласнай асобы, што пачынае ставіцца да яе як да аднаго са сваіх літаратурных – прычым сатырычных – персанажаў.

Заклучэнне. У эпісталярных Л. Андрэева і М. Гарэцкага можна вылучыць як агульныя рысы самаідэнтыфікацыі асобы, абумоўленыя асаблівасцямі жанравай формы (набліжанасць наратарскага светаўспрымання да аўтарскага, элементы самакрытыкі і рэфлексійных перажыванняў, інш.), так і адметнасці ў лістах кожнага з аўтараў. У тэкстах М. Гарэцкага строгі дакументалізм і стрыманы стыль выяўляюць героя як маральна сталую асобу з высокім узроўнем асобнай і сацыяльнай ідэнтычнасці. У эпісталярнай прозе Л. Андрэева праз разнастайныя экспрэсіўныя сродкі, пашыраную самарэфлексію, іронію перадаецца імкненне наратара вылучыцца з безасабовай масы людзей, аддаліцца ад рэальных жыццёвых абставін, што паказвае яго індывідуалістычную асобасную накіраванасць.

1. Гарэцкі, М. Творы : Дзве душы : апавесць. Апавяданні. Жартаўлівы Пісарэвіч: п'еса. Літаратурная крытыка і публіцыстыка. Лісты / М. Гарэцкі. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 629 с.
2. Горький и Леонид Андреев : неизданная переписка / АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А.М. Горького ; под ред. И.С. Зильберштейн. – М. : Наука, 1965. – 630 с.
3. Стральцова, В.М. Шлях да сябе : сучасная аўтабіяграфічная проза як мастацкая сістэма / В.М. Стральцова. – Мінск : Бел. Навука, 2002. – 112 с.

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА КАК ИСТОЧНИК ПРЕЦЕДЕНТНОСТИ В ПЕРИОДИЧЕСКОЙ ПЕЧАТИ БЕЛАРУСИ

Е.Н. Горегляд

Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

Интерес лингвистов к более детальному изучению публицистического стиля, где проявляются изменения, происходящие на разных языковых уровнях, определяется постоянно возрастающей значимостью средств массовой информации в современном мире. Радио, телевидение и особенно газетная периодика оказывают существенное воздействие на функционирование и развитие языка.

Заголовок является важнейшей и неотъемлемой частью текста газетной статьи с точки зрения структуры (он предваряет материал, это «имя текста»), содержания (заголовок представляет собой своеобразный «сгусток смысла», и его роль в осмыслении последующего текста трудно переоценить) и прагматики (под которой в данном случае понимается отношение между текстом как набором знаков, автором статьи – адресантом и реципиентом-адресатом). Композиционно располагаясь вне текста, заголовок обладает некоторой самостоятельностью, но в то же время это полноправный компонент статьи, выполняющий в качестве важнейших репрезентативную и прагматическую функцию.

Цель нашего исследования – анализ функционирования и вариантов трансформации цитат из художественной литературы в заголовках газетных статей изданий Республики Беларусь.